

מערכי האקטואליה מופצים ללא תשלום על ידי עמותת "שיעור אחר", הפועלת להעצמת תלמידים ולקידום מעורבות של הציבור הישראלי במערכת החינוך. מטרת התכנית להקנות ידע ולעודד את החשיבה הביקורתית דרך דיון בנושאים החדשניים העומדים מדי שבוע על סדר היום הציבורי וחשיפה למקורות יהודיים. השיעורים מיועדים להוראת תלמידי חט"ב ותיכון.

- ♦ להצטרפות לרשימת התפוצה של התכנית, נא לפנות לאמנון מגיד, טלפון: 052-6208372, דוא"ל: amnon@shieuracher.org.
 - ♦ להורדת כל מערכי השיעור שפורסמו היכנסו לאתר <http://shieuracher.britannica-ks.com>
 - שם המשתמש: actualia, הסיסמה: actualia.
 - ♦ לפעילות נוספת של העמותה – העברת קורסי העשרה על-ידי מתנדבים - בקרו באתר www.shieuracher.org
 - ♦ התכנית נתמכת על-ידי הפדרציה היהודית של סן פרנסיסקו.
- אין להפיץ את מערכי השיעור לשום גורם תמורת תשלום

שיעור אחר: גוונים באקטואליה

מגילת רות – מודל ליחס לזר ולשונה

26.05.2008

מורים ואנשי חינוך שלום רב,

חג שבועות קרב ובא, ובמהלכו נהוג לקרוא את מגילת רות. מגילת רות נקשרת בראש ובראשונה לנושא של גמילות חסדים וקבלת הגרים. "אמר רבי זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור, ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים" (מדרש רות רבה). דווקא רות המואבייה, זרה המקשת להצטרף לעם ישראל, היא זו שהופכת להיות אם סבתו של דוד המלך ושושלתו. במערך שלפניכם נבקש להעמיד את סיפור קבלתה של רות כמודל לחיקוי אפשרי לדרך בה עלינו לנהוג באנשים השונים מאיתנו המעוניינים בקרבתנו.

השיעור נכתב יחד עם אליהו שחף מצוות המנחים של המדרשה באורנים. המדרשה פועלת משנת 1989 במערכת החינוך, בהדרכה והכשרה של מורים ותלמידים ובפיתוח תכניות לימוד וערכות דידקטיות. מתוך חזון המדרשה לחידוש הקהילה היהודית בארץ ישראל, פועל אגף בתי-הספר לטיפוח הקשרים שבין בית-הספר לקהילתו. התכניות החינוכיות נועדו לפתח שפה יהודית הומניסטית בכיתה, בבית הספר ובקהילה. למידע נוסף ניתן לפנות לשרה פלג, 052-2274034, sarap@hamidrasha.org.il.

מטרות השיעור

1. בדיקת ההתייחסות לאחרים שאינם "בקבוצה שלי". שהם שונים, זרים ואולי גם מפחידים עבורי.
2. זיהוי הסכנה שבתיוג של "האחר" לתוך תיקיה מוכנה מראש, ובחינת השאלה מתי עוברים את נקודת האל-חזור.
3. הכרת אפשרות חיובית של קבלת האחר מתוך סיפור מגילת רות.

הכנה

4. הסיפור "דירה להשכיר" – אפשרות למספר עותקים.
5. דף מגדל – אחד לכל תלמיד
6. רשימת דיירים אפשרית – אחד לכל זוג תלמידים
7. תקציר סיפור רות המואבייה – אחד לכל תלמיד.

הקדמה עיונית

מתוך צורך אנושי קוגניטיבי שמטרתו לעזור לנו לארגן את תמונת העולם סביבנו אנחנו רוכשים באופן לא מודע ואוטומטי ראייה סטריאוטיפית. כך אנו יוצרים הכללה על קבוצה באוכלוסייה, בד"כ כלפי קבוצות מיעוט, שגם אם ישנם דברים נכונים סטטיסטית, הם מובילים לעוול ברמת הפרט.

מסטריאוטיפ ודעות קדומות מגיעים לשלילת זכויות של המיעוט ולהתעללות:

- מה אני חושב? **תגובה שכלית** (מושפעת מסטריאוטיפים דעות קדומות כלפי אחר - כלפי קבוצת מיעוט)
- מה אני מרגיש? **תגובה רגשית** (פחד, רתיעה, חשש, גועל, כעס, עוינות, התנשאות, שנאה)
- מה אני עושה? **תגובה התנהגותית** (התרחקות, אדישות, דחייה, התעלמות, הפרדה, השפלה, ניצול)

מהלך השיעור

מי יגן על ה"ברווזון האפור"?

1. פתיחה: ספרו את הסיפור על הברווזון האפור – על בסיס האגדה "הברווזון המכוער".

במשפחת ברווזים צהובי ניצות נולד יום אחד ברווז שונה מכל אחיו. האמא, האבא, האחים וכל הברווזים באגם הסתכלו עליו ודי נבהלו – הוא היה אפור וכמעט ללא ניצות, והיה לו "קוואק" במבטא אחר לגמרי... עם צליל מוזר כזה. שהם לא הצליחו להבין. הברווזים מעולם לא ראו ברווז מוזר כזה, הוא לא דמה כלל לברווזי האגם – והם די נלחצו. חלק מהם החליט להתרחק ממנו, חלק אחר החליט להתעלם ממנו. ברווזים אחדים לעגו לו, צחקו עליו, השפילו אותו והתעללו בו – והם קראו לו "הברווזון המכוער". הברווזון דווקא ניסה להתיידד אתם, ניסה לשחק אתם, לדבר אתם, אבל ככל שהוא ניסה יותר – כך דחו אותו יותר. אפילו האחים שלו צחקו עליו והתביישו בו מאד. הוא הרגיש זר ובודד, ושט לו לבדו באגם. מרגיש מושפל ואומלל וחושב שהוא באמת מכוער. יום אחד לא יכול היה לשאת יותר את יחס ברווזי האגם והחליט להתנתק ממשפחתו ולשוט אל אגמים אחרים, אולי שם ימצא מקום...

למנחה: בדרך כלל קל להזדהות עם הברווזון המסכן, להרגיש כמה קשה לו, אבל בואו ננסה לברר למה קשה לברווזים הצהובים לקבל אותו.

2. משחק תפקידים: בקשו 3-4 מתנדבים לבוא למשחק תפקידים מול הכיתה. 2-3 ישחקו את הברווזים הצהובים השוחים באגם ומשוחחים בינם לבין עצמם. מתנדב נוסף ישחק את הברווזון האפור שמנסה להתיידד איתם. הנחו את הברווזים הצהובים לשוחח ביניהם על:

- אני חושב שהוא... **דעות** (מכוער, מוזר, לא שייך, דומה לי)
- אני מרגיש שהוא... **רגשות** (לא מוכר, מוכר לי, שונה, מפחיד, מרתיע, אם גם הוא כזה - אז אני, אני שונא אותו כי...)
- הייתי רוצה לעשות לו... **התנהגות** (להתרחק, להיות אדיש, לדחות, להשפיל, להתעלל, להזמין, לקבל).

3. דין: תנו לשחקנים לספר על החוויה שלהם ועל המחשבות שעלו להם תוך כדי משחק. שאלו את הכיתה:

- האם היה רגע בו כבר לא ניתן היה לחזור לאחור ולתקן את הפגיעה ב"ברווזון האפור"?
- מי יגן על הברווזון האפור, איזה גופים, ארגונים, מטעם מי?
- איזו הגנה תינתן לו? בחקיקה, בהתנדבות...
- מתוך מציאות החיים שלנו היום – בחרו קבוצה חברתית (מיעוט) שלדעתכם עונה לקריטריונים של "ברווזון אפור".

"דירה להשכיר" - על הגזענות הסמויה שבנו.

בחלק הבא המטרה היא להעלות למודעות את הנטייה האנושית הסמויה ל"גזען הקטן", נטייה שקיימת כמעט אצל כולנו.

4. פתיחה: קריאת הספור בכתה. ניתן לחלק את תפקידי החיות בין התלמידים השונים.

5. הפעלה: עתה נעבור מהמשל לנמשל. כל אחד יקבל הזדמנות לכתוב את הסיפור מחדש ע"י החלפת הדמויות המקוריות בדמויות מהמציאות הישראלית. חלקו לכל תלמיד תרשים המגדל ואת רשימת הדיירים האפשרית. כל תלמיד ממלא את החלק הראשון של הסיפור: מי גר במגדל לפי תבנית הסיפור (מצ"ב). התלמידים יכולים לבחור דיירים מהרשימה, ו/או להוסיף עפ"י בחירתם.

6. המשך: מחברים בין כל שני תלמידים. בזוגות - כל אחד הופך להיות זה המבקש לשכור את הדירה בקומה החמישית במגדל של בן זוגו. כל אחד בתורו, צריך לבחור במגדל של רעהו דמות אחת שבגללה הוא לא ישכור את הדירה. הנחו את התלמידים לציין מי הדייר, ומה הסיבות שבגללן "לא נאה ולא יאה" לו לשכור את הדירה במגדל. כל זוג יערוך רשימה של כל הסיבות שעלו אצל שני בני הזוג, שבגללן נמנעו מלשכור את הדירה.

7. איסוף: אספו את כל הסיבות (רשימת התנגדויות) מכל הזוגות ורשמו אותם על הלוח. למנחה: חשוב להימנע מעמדה שיפוטית, על מנת לאפשר ל"נטייה הגזענית" של כל אחד להיות גלויה ולא סמויה.

שלב ה"יונה"

לאחר הצפת עמדות הנוטות לגזענות, המטרה היא לראות איזה שניי אנו יכולים לעשות בעקבות המודעות החדשה.

8. חזרה לזוגות: בסיפור של לאה גולדברג היונה מתייחסת באופן שונה לחלוטין מכל קודמיה – היא מפרטת את הסיבות בכל אחד מן הדיירים הקיימים שגורמים לה לשכור את הדירה. כך גם בזוגות, כל אחד בתורו צריך לנסות להעלות כמה שיותר נימוקים וסיבות שבזכות אותו דייר הוא כן מבקש לשכור את הדירה בקומה החמישית.

למנחה: בפעילות הזאת עובר התלמיד תהליך שבו ממודעות "קשה" הוא עושה תיקון, כאשר התיקון מתאפשר בעקבות היכולת להתבונן גם על הצדדים הבלתי יפים באישיותנו ("גזען הקטן" או פשוט שנאת השונה והזר) ולא להסתיר אותם. כאשר הסמוי הופך לגלוי והגלוי לא עובר תהליך שיפוטי וביקורתי, התוצאה היא שנוי ותיקון (היכולת להתבונן ולהגדיר דברים בדרך אחרת).

9. סיכום ביניים: שאלו את התלמידים:

- מה עבר עליכם וגרם לכם לחשוב את כל המחשבות השליליות שאספנו על הלוח?
- מה גורם לנו לפחד ממי ששונה מאיתנו או זר לנו?
- מה צריך לעשות על מנת להתמודד עם הפחדים הללו?

למנחה: הכוונה המרכזית כאן היא לשוחח על התובנות דרך הרגשות.

אפשרות להרחבה: כסיכום ביניים אפשר לבקש מהתלמידים לנסח סיסמא ולהכין כרזה שמביאה למודעות את נושא שנאת הזר והשונה וקוראת להתייחסות אחרת.

דגם חיובי: היחס לרות המואבייה

בסיפור על רות המואבייה ניתן לראות דגם אחר של קבלת האחר והשונה. רות מתקבלת בברכה והופכת להיות חלק מן העם. היות חלק מעם ישראל כל כך מוצקה עד כדי שנכדה מייסד את שושלת בית דוד, שמצאצאיו יבוא המשיח באחרית הימים.

10. קריאה: חלקו לכל שני תלמידים את דף תקציר סיפור רות המואבייה מתוך מגילת רות. בדף יש שאלות מנחות לאחר כל קטע קריאה. ניתן לקיים דיון במשותף לאחר כל קטע או לאפשר לתלמידים לחשוב על השאלות בינם לבין עצמם.

11. דיון: דונו עם התלמידים בנקודות הבאות:

- מדוע לדעתכם רות התקבלה למרות מוצאה השונה והיות זרה?
- לאיזה יחס רות ציפתה? להיות "ברווזון אפור", להיות הדייר הלא רצוי במגדל.
- מה היה קורה לולא בועז היה מחליט לתת יחס טוב לרות? האם היא הייתה מתקבלת "כאחת משלנו"?

12. סיכום:

בכל מקום ובכל שלב בחיינו אנו צריכים להיות מודעים כיצד אנו מתייחסים ומקבלים את השונה והזר. לכולנו יש מנגנון בסיסי של תיוג וקטלוג, אולם חשוב שנדע להיזהר מיצירת סטריאוטיפים העלולים להוליך אותנו שולל. לא מעט קורה שמשהו לא מוכר מעורר פחד ורתיעה, ואז במקרה הטוב אנו מתרחקים ומתעלמים ובמקרים פחות טובים אנו מגיבים באופן שלילי (תרגיל ה"ברווזון האפור"). ראינו בסיפור "דירה להשכיר" כיצד הסטריאוטיפים יכולים לגרום לנו לשנות התנהגות ולגרום לעוול לאחרים.

גם בתוך העולם היהודי ניתן למצוא גישות שונות אל השונה ואל הזר. הפעם ראינו דוגמה חשובה ומרכזית של קבלת אדם זר לחלוטין והפיכתו לחלק בלתי נפרד מהעם (רות המואבייה). זו דרך אלטרנטיבית, "דרך היונה" של חשיבה חיובית המנסה ללכת בחסד ולא להחמיר בדיון ולהקשות על האנשים. אומרים כי בזכות החסדים של רות ובעז קם בית דוד שמלך על עם ישראל כ-400 שנה.

דירה להשכיר / לאה גולדברג

אומרת הנמלה:

- השכנים אינם טובים בעיני. איך אגור אני הנמלה
בבית אחד עם תרנגולת עצלה? כל היום על משפכה
מתהפכת, מרב שמן קשה לה ללכת!

נעלבה התרנגולת,
והנמלה הלכה לה.

הלכה הנמלה, באה הארנבת.

חיש-מהר עולה לקומה אחרונה. קוראה את השלט,
פותחת הדלת, עומדת בפנים ומסתכלת.
באים מכל הדירות השכנים, עומדים סביבה, מסבירים
לה פנים:

- הנאים החדרים בעיניך?

- נאים.

- הנאה המטבח בעיניך?

- נאה.

- הנאה המסדרון בעיניך?

- נאה.

- אם-כן, שבי אתנו, הארנבת!

- לא, לא אשב.

- למה?

- השכנים אינם טובים בעיני. איך אשב פה, אם
לעשרים ארנבות,

עם קוקיה מפקירה הבנים? כל בניה גדלו בקנים זרים,
כלם עזובים, כלם מפקרים. מה לקח ילמדו מהם ילדי?

נעלבה הקוקיה,

והארנבת הלכה לה.

הלכה הארנבת, בא תזיר.

קרא את השלט "דירה להשכיר".

ואחרי שקרא את השלט,

התגלגל ועלה ופתח הדלת.

עומד ומביט בעיניו הקטנות בפתלים, בתקרה
ובחלונות.

בעמק יפה, בין פרמים ושרות, עומד מגדל בן חמש
קומות. ומי גר במגדל?

בקומה הראשונה תרנגולת שמנה. כל היום בביתה על
משפכה מתהפכת. היא כל כך שמנה, שקשה לה ללכת.

בקומה השנייה גרה קוקיה, כל היום מהלכת, עושה
בקורים, כי בניה גרים בבתים אחרים.

בקומה השלישית חתולה פושית נקיה, מגנדרת. על
צנאר יש לה סרט.

בקומה הרביעית גרה סנאית. בשמחה ונחת אגוזים
מפצחת.

ובקומה החמישית גר מר עכבר. אף לפני שבוע ארו
חפציו ונסע. איש איננו יודע לאן ומדוע.

כתבו דרי המגדל שלט,

תקעו מסמר מעל לדלת,

וקבעו שלט בקיר:

דירה להשכיר.

והנה בשבילים, בדרכים, בכבישים - אל הבית באים
דירים חדשים.

ראשונה באה נמלה, לקומה חמישית עולה, קוראה את
השלט, פותחת הדלת, עומדת בפנים ומסתכלת.

באים מכל הדירות השכנים, עומדים מסביבה, מסבירים
לה פנים:

- הנאים החדרים בעיניך?

- נאים.

- הנאה המטבח בעיניך?

- נאה.

- הנאה המסדרון בעיניך?

- נאה.

- אם-כן, שבי אתנו, הנמלה!

- לא, לא אשב.

- למה?

קול פצוּחם עד לב השמים. אים ונורא, מתריש אָזנים.
וְאָזני רגילות לקולות
אחרים, רק לשירים ולמזמורים.

נעלבה הסנאית,
והזמיר הלך לו.

הלך הזמיר. באה יונה.
חיש-קל עלתה לקומה אחרונה.
קוראה את השלט, פותחת הדלת, עומדת בפנים
ומסתכלת.

באים אליה כל השכנים,
עומדים מסביבה, מסבירים לה פנים:

- הנאים החדרים בעיניך?
- החדרים צרים.
- הנאה המטבח בעיניך?
- נאה המטבח, אף אינו מרוח.
- הנאה המסדרון בעיניך?
- מרבה בו הצל, המסדרון אפל.
- ובכן, לא תשבי אתנו?
- אשב ואשב בחפץ לב, כי השכנים טובים בעיני:

התרנגולת - טובת-פרבלת,
הקוקייה - יפהפיה,
החתולה - כל-כף נקיה,
והסנאית בעלת-אגוזים,
יודעת לחיות חיים עליזים.
רואה אני, כי נוכל לחיות ביחד
בחקרה טובה, בשלום ובנחת.

שכרה היונה את הדירה,
יום-יום הומה היא בחדרה.

כף בעמק יפה, בין כרמים ושרות,
עומד מגדל בן חמש קומות.
ובמגדל גרים עד היום,
שכנים טובים חיי-שלום.

באים מכל הדירות השכנים, עומדים סביבו, מסבירים
לו פנים:

- הנאה הדירה בעיניך?
- נאה.
- הנאה המטבח בעיניך?
- נאה המטבח, אף-כי איננו מלכלף!
- הנאה המסדרון בעיניך?
- נאה.
- אם-כן, שוב אתנו!
- לא, לא אשב.
- למה?
- השכנים אינם טובים בעיני. איך אשב אני חזיר, לכן
בן לבנים מימי בראשית, בכפיפה אחת עם חתולה
כושית? לא נאה לי ולא יאה לי.
- קראו השכנים:
- לך, לך לך חזיר!
- גם לנו לא נאה ולא יאה!

הלך לו החזיר.
בא זמיר.

שר הזמיר בקול רנה,
עולה הזמיר לקומה אחרונה.
קורא את השלט,
פותח הדלת,
מסתכל בדירה,
בכתלים, בתקרה...

באים מכל הדירות השכנים,
עומדים סביבו, מסבירים לו פנים:

- הנאים החדרים בעיניך?
- נאים.
- הנאה המסדרון בעיניך?
- נאה.
- אם-כן, שוב אתנו!

לא, לא אשב. השכנים אינם טובים בעיני. כי איך אשב
בשלוה ובנחת, וסנאית כל היום אגוזים מפצחת. עולה

דירה להשכיר - רשימה חלקית של דיירים אפשריים

1. זוג בגילאי +35. שניהם עובדי הי-טק שהחליטו לא להביא ילדים לעולם.
2. משפחה מחבר העמים – אבא, אמא, ילד וסבתא. האבא עובד בחנות של "טיב טעם", האמא מורה לאנגלית.
3. משפחה דתית ממפוני "גוש קטיף" – אבא, אמא, שניהם היו חקלאים והיום מובטלים, שניהם התברכו בשמונה ילדים.
4. אם חד הורית שאימצה ילדה מברזיל. היא עובדת כפסיכולוגית פרטית שמקבלת מטופלים בביתה.
5. זוג הומוסקסואליים. שניהם אמנים, אחד יש לו סטודיו לציור בבית והשני שחקן בתיאטרון.
6. שני סטודנטים וסטודנטית החולקים דירה מושכרת (שותפים).
7. אלמן בן שמונים, גר בדירה עם מטפל פיליפיני.
8. זוג מעולי אתיופיה. לזוג ארבעה ילדים, אחד בצבא, אחד בפנימיה ושני הקטנים בבית.
9. משפחה ערבית שבחרה לעבור מן הכפר אל העיר, אבא, אמא ושלושה ילדים בגיל תיכון. האמא היא עו"ד והאבא הוא רופא.
10. זוג שזה עתה נישא, הבעל בן 28, מתופף בלהקה, האישה בת 26, סטודנטית לתואר שני.
11. משפחה ממוצא קווקזי, האב נהג משאית, האם עקרת בית, לזוג שני ילדים בני חמש ושבע.
12. משפחה בת חמש נפשות, לא ידוע במה עוסקים ההורים, המשפחה שומרת בקנאות על פרטיותה.
13. משפחה מגאנה (עובדים זרים). שני ההורים עוסקים בניקיון בתים. הילדים נולדו בארץ ולומדים במערכת החינוך.

בעמק יפה,
בין כרמים ושדות
עומד בנין
בן חמש קומות

אזה אזה
דירה אלהלכיר

קטעים ממגילת רות – היחס לרות המואבייה

ותאמר נעמי לשתיה כלתיה לכןה שבנה אשה לבית אמה... ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה:
ותאמרנה לה כי אתך נשוב לעמך:

ותאמר נעמי שבנה בנתי למה תלכנה עמי?

ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה:

ותאמר רות אל תפגעני כי לעזבך לשוב מאתריך כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלהיך אלהי:

באשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה יהוה לי וכה יסוף כי המנות יפריד ביני ובינך:

ותרא כי מתאמצת היא ללכת אמה ותחדל לדבר אליה:

ותלכנה שתיהם עד באנה בית לחם ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הוואת נעמי:

ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים:

↪ מדוע לדעתך רות מתעקשת לחזור יחד עם נעמי לארץ זרה שהיא לא מכירה?

↪ כיצד מקבלים בני ישראל תושבי בית לחם את רות המואבייה?

ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקוצרים ויקר מקרה חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך:

והנה בעז בא מבית לחם... ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת:

ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב:

ויאמר בעז אל רות הלווא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נעמי:

עיניך בשדה אשר יקצרון והלקת אחריהן הלווא צויתי את הנערים לבלתי נגעך וצמת והלקת אל הכלים ושית מאשר ישאבון הנערים:

ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה:

ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת

↪ מה אתם לומדים מכך שרות הלכה ללקט שיבולים אחרי הקוצרים בשדה של בעוז?

↪ רות מופתעת מיחסו של בעוז אליה – מדוע?

↪ איזה יחס היא ציפתה לקבל בתור אישה זרה שהגיעה ללא בעל ממואב?

ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך... מיד נעמי:

וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה...

ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן יהוה את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם:

ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה ויתן יהוה לה הריון ותלד בן:

ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך יהוה אשר לא השבית לך גאל היום ויקרא שמו בישראל:

ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן נעמי ותקראנה שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד:

↪ שימו לב שכבר לא מציינים את מוצאה של רות – כיצד מתייחסים אליה עכשיו?

↪ רות היא סבתה-רבה של דוד המלך. מה זה מלמד אותנו על היחס של בני ישראל לזרים?